

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ДРУГИЙ СЕНАТ

у справі за конституційною скаргою Приходька Віктора Валерійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу першого пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“ від 9 липня 2003 року № 1058–IV у редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій“ від 3 жовтня 2017 року № 2148–VIII

(щодо конституційних меж зворотної дії закону в часі)

Київ
24 червня 2026 року
№ 5-р(II)/2026

Справа № 3-92/2023(177/23)

Другий сенат Конституційного Суду України у такому складі:

Юровська Галина Валентинівна – головуючий,
Водянніков Олександр Юрійович,
Городовенко Віктор Валентинович,
Лемак Василь Васильович,
Первомайський Олег Олексійович – доповідач,
Різник Сергій Васильович,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційною скаргою Приходька Віктора Валерійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу першого пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“ від 9 липня 2003 року № 1058–IV (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 49–51, ст. 376) у редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій“ від 3 жовтня 2017 року № 2148–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 40–41, ст. 383).

Заслухавши суддю-доповідача Первомайського О.О., суб'єкта права на конституційну скаргу Приходька В.В., постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Дирдіна М.Є. та дослідивши матеріали справи, зокрема позиції, що їх висловили: Президент України Зеленський В.О., Голова Верховної Ради України Стефанчук Р.О., Прем'єр-міністр України Шмигаль Д.А., науковці: Донецького національного університету імені Василя Стуса – доктор юридичних наук, професор Амелічева Л.П.; Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – доктор юридичних наук, доцент Лапкін А.В., кандидат юридичних наук, доцент Ковтун В.І.; Ужгородського національного університету – доктор юридичних наук, професор Рогач О.Я., а також член Науково-консультативної ради Конституційного Суду України – доктор юридичних наук, професор Москвич Л.М.,

Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Приходько В.В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням перевірити на відповідність частинам першій, другій статті 8, статті 22, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 58, частині першій статті 64 Конституції України (конституційність) абзац перший пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування“ від 9 липня 2003 року № 1058–IV (далі – Закон № 1058) у редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій“ від 3 жовтня 2017 року № 2148–VIII (далі – Закон № 2148).

Згідно з підпунктом 27 пункту 19 розділу I Закону № 2148 до розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону № 1058 внесено зміни, зокрема доповнено пунктом 13¹.

В абзаці першому пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону № 1058 у редакції Закону № 2148 (далі – оспорюваний припис

Закону № 1058 у редакції Закону № 2148) визначено, що «з 1 жовтня 2017 року пенсії, призначені після набрання чинності Законом України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ (крім осіб з інвалідністю I та II груп, осіб з інвалідністю внаслідок війни III групи та учасників бойових дій, осіб, на яких поширюється дія пункту 1 статті 10 Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту“) на умовах законів України „Про державну службу“, „Про прокуратуру“, „Про статус народного депутата України“, „Про наукову і науково-технічну діяльність“ у період роботи на посадах державної служби, визначених Законом України „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII, а також на посадах та на умовах, передбачених законами України „Про прокуратуру“, „Про судоустрій і статус суддів“, виплачуються у розмірі, обчисленому відповідно до цього Закону».

1.1. Зі змісту конституційної скарги та долучених до неї матеріалів убачається таке.

Приходько В.В. із 29 травня 2015 року перебуває на обліку в Головному управлінні Пенсійного фонду України в Кіровоградській області (далі – Управління) та протягом певного періоду отримував пенсію за вислугу років у розмірі, обчисленому за статтею 50¹ Закону України „Про прокуратуру“ від 5 листопада 1991 року № 1789–XII зі змінами (далі – Закон № 1789).

Кіровський районний суд міста Кіровограда рішенням від 26 грудня 2017 року частково задовольнив адміністративний позов Приходька В.В., зокрема зобов’язав Управління здійснити перерахунок призначеної йому пенсії за вислугу років із 1 грудня 2017 року відповідно до статті 50¹ Закону № 1789 у розмірі 90 відсотків суми місячної оплати праці за відповідною посадою, без обмеження граничного розміру пенсії, що станом на жовтень 2017 року для цієї посади становив 45 968 гривень.

На підставі пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону № 1058 у редакції Закону № 2148 у зв’язку з перебуванням Приходька В.В. на посаді

прокурора йому виплачують пенсію із 1 липня 2018 року в розмірі, обчисленому відповідно до Закону № 1058, – 3 357 гривень.

У жовтні 2018 року Приходько В.В. звернувся до Управління із заявою щодо відновлення виплати йому пенсії, призначеної відповідно до Закону № 1789, у повному обсязі. Управління листом від 22 жовтня 2018 року повідомило, що у червні 2018 року під час опрацювання списків пенсіонерів, які працюють, отриманих із реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, встановлено, що Приходько В.В. із 13 лютого 2018 року працює на посаді, яка дає право на призначення пенсії за вислугу років; у зв'язку з цим із 1 липня 2018 року пенсію йому виплачують у розмірі та на умовах, визначених Законом № 1058.

Приходько В.В. звернувся до Кіровоградського окружного адміністративного суду з позовом до Управління, у якому просив визнати дії Управління протиправними та зобов'язати Управління здійснити перерахунок призначеної йому пенсії з 1 липня 2018 року відповідно до Закону № 1789.

Кіровоградський окружний адміністративний суд рішенням від 14 березня 2019 року, яке Третій апеляційний адміністративний суд постановою від 6 червня 2019 року залишив без зміни, у задоволенні позову Приходька В.В. відмовив.

Колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду постановою від 22 лютого 2023 року касаційну скаргу Приходька В.В. залишила без задоволення, а рішення Кіровоградського окружного адміністративного суду від 14 березня 2019 року та постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 6 червня 2019 року – без зміни.

На думку суб'єкта права на конституційну скаргу, із 29 травня 2015 року розмір його пенсії слід визначати згідно із Законом № 1789 і він має становити 90 відсотків розміру чинної місячної оплати праці прокурора на посаді, на якій Приходько В.В. працював на момент призначення пенсії, однак унаслідок застосування оспорюваного припису Закону № 1058 у редакції Закону № 2148

розмір отримуваної ним пенсії істотно зменшено, що є порушенням низки статей Конституції України, зокрема статті 22, частин першої, другої статті 24.

1.2. Президент України висловив позицію, згідно з якою:

– „твердження автора конституційної скарги про обмеження в оспорюваних положеннях Закону про державне пенсійне страхування та Закону про внесення змін набутого ним до 1 жовтня 2017 року права на отримання пенсії не відповідає фактичним обставинам, а обґрунтування їх невідповідності частині першій статті 58 Конституції України, за якою закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, не є належним“;

– „Конституція України не виокремлює питання пенсійного забезпечення прокурорів. Встановлюючи законом пенсії, у тому числі прокурорів, парламент здійснює відповідні конституційні повноваження, передбачені статтею 46, пунктами 6, 14 частини першої статті 92, а також частиною другою статті 131¹ Конституції України“.

1.3. Голова Верховної Ради України вважає, що:

– „конституційно-правовий статус прокуратури гарантує, передусім, фінансове забезпечення, зокрема, встановлення належного рівня оплати праці працівників прокуратури під час перебування на посаді, а також відповідність сталим та передбачуваним нормам законодавства, якими регулюються особливості пенсійного забезпечення працівників прокуратури після виходу на пенсію, що є окремими складовими частинами механізму гарантування державою незалежності та неупередженості працівників органів прокуратури“;

– «з огляду на викладене можна дійти висновку, що прийняття пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону № 1058–IV не призвело до звуження змісту і обсягу прав, які були встановлені законодавством на дату призначення пенсії Приходьку В.В., та не мало зворотної дії у часі. Отже, оспорювані

положення Закону № 1058–IV відповідають приписам статті 22, частині першій статті 58 Конституції України».

2. Розв'язуючи питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) оспорюваного припису Закону № 1058 у редакції Закону № 2148, Конституційний Суд України виходить із такого.

2.1. За Основним Законом України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3); в Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8).

Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (частина перша статті 46 Конституції України).

Згідно з частиною першою статті 92 Конституції України лише законами України визначаються, зокрема, основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення (пункт 6); організація і діяльність прокуратури (пункт 14).

2.2. Конституційний Суд України в Рішенні від 13 вересня 2023 року № 7-р(І)/2023 виснував, що „громадяни мають право на соціальний захист у випадках, установлених як Конституцією України, так і законами. Верховна Рада України повинна здійснювати законодавче регулювання у сфері соціальної політики держави, дотримуючись конституційних норм і принципів“ (абзац четвертий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

Згідно з юридичними позиціями Конституційного Суду України „зміна механізму нарахування соціальних виплат та допомоги <...> є конституційно

допустимою до тих меж, за якими ставиться під сумнів власне сутність змісту права на соціальний захист“ (абзац восьмий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012); „позитивний обов’язок держави <...> полягає, зокрема, в забезпеченні належної системи національного захисту конституційних прав людини шляхом розроблення відповідного нормативно-правового регулювання; впровадженні ефективної системи захисту життя, здоров’я та гідності людини; створенні умов для реалізації людиною її фундаментальних прав і свобод“ (абзац п’ятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 24 квітня 2018 року № 3-р/2018).

2.3. Конституційний Суд України враховує практику Європейського суду з прав людини, юрисдикцію якого визнала Україна, щодо тлумачення й застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Європейський суд з прав людини у рішенні у справі *Valverde Digon v. Spain* від 26 січня 2023 року (заява № 22386/19) виклав такі позиції, що є застосовними у цьому конституційному провадженні:

– „Суд визнав можливість внесення змін до законодавства з питань соціального забезпечення, зумовлених суспільними трансформаціями та зміною підходів до визначення категорій осіб, які потребують соціальної допомоги, а також зміною особистих життєвих обставин“ (§ 52);

– «Суд вважає справедливим, що законодавчий орган має широкий простір обдумування під час реалізації соціальної та економічної політики, і поважатиме судження законодавчого органу щодо того, що є „в інтересах суспільства“, якщо тільки таке судження не є явно необґрунтованим» (§ 54).

2.4. Згідно із Законом України „Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)“ від 14 вересня 2006 року № 137–V зі змінами Україна взяла на себе зобов’язання вважати обов’язковим для України, зокрема, пункт 3

статті 12 частини II Європейської соціальної хартії (*European Social Charter*) (переглянутої) 1996 року (далі – Хартія), за яким для забезпечення ефективного здійснення права на соціальне забезпечення сторони зобов’язуються, серед іншого, „докладати зусиль для поступового піднесення системи соціального забезпечення на більш високий рівень“.

2.5. Конституційний Суд України зважає на позицію Європейського комітету із соціальних прав (*European Committee of Social Rights*) (далі – Комітет), який послідовно обстоює думку про те, що скорочення виплат, доступних у національній системі соціального забезпечення, не завжди становитиме порушення пункту 3 статті 12 частини II Хартії [див., зокрема, § 68 рішення у справі *Federation of employed pensioners of Greece (IKA-ETAM) v. Greece* від 7 грудня 2012 року (заява № 76/2012)].

Комітет у рішенні у справі *Sindicato dos Magistrados do Ministério Público (SMMP) v. Portugal* від 3 грудня 2008 року (заява № 43/2007) зазначив: „Держави мають широку свободу дій щодо організації своїх систем соціального забезпечення, включно з визначенням персональної сфери застосування схем“ (§ 43); створення будь-яких спеціальних схем [пенсійного забезпечення] для окремих професійних груп задля забезпечення додаткового покриття та пільг, окрім тих, що встановлені загальними схемами, залишається на розсуд держав; обґрунтування таких схем залежить від низки факторів та критеріїв на національному рівні, які не належать до компетенції Комітету, якщо вони не є явно необґрунтованими (§ 45).

3. За Конституцією України закони та інші нормативні акти, що визначають права і обов’язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом; закони та інші нормативні акти, що визначають права і обов’язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними (частини друга, третя статті 57); закони та інші нормативні акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом’якшують або

скасовують відповідальність особи (частина перша статті 58); закон набирає чинності через десять днів із дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування (частина п'ята статті 94).

Згідно з частиною першою статті 152 Основного Закону України закони та інші акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

3.1. У Рішенні від 23 грудня 2022 року № 3-р/2022 Конституційний Суд України виснував, що „ураховуючи зміст та обсяг конституційних повноважень Верховної Ради України щодо законодавчого врегулювання пенсійного забезпечення <...> згідно з приписами Основного Закону України законодавець має певний простір обдумування (*the margin of appreciation*) як стосовно визначення змісту й окремих складників юридичного механізму регулювання пенсійного забезпечення, так і щодо ухвалення законів, якими він змінює такий механізм“ (перше речення абзацу третього підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Водночас згідно з юридичною позицією Конституційного Суду України „приписи статті 3 Конституції України зобов'язують державу обґрунтовувати законодавче регулювання, зокрема, у вирішенні питань соціального захисту відповідних категорій громадян“ [абзац третій підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 25 квітня 2019 року № 1-р(II)/2019].

3.2. Розв'язуючи питання щодо нормативного регулювання пенсійного забезпечення осіб, які обіймали посади прокурорів, Конституційний Суд України в Рішенні від 13 грудня 2019 року № 7-р(II)/2019 зазначив, що „стале забезпечення фінансування судів з метою створення належних умов для їх функціонування потребує також сталого фінансування органів прокуратури, зокрема, належного соціального захисту їх працівників та осіб, які вийшли на

пенсію. Потреба у належному соціальному захисті працівників органів прокуратури впливає з характеру покладених на них службових обов'язків у зв'язку з виконанням ними функцій держави, є гарантією незалежності їх діяльності у ефективному судовому захисті прав громадян.

Враховуючи міжнародні стандарти діяльності органів прокуратури та юридичні позиції Конституційного Суду України, метою нормативного регулювання, зокрема питань соціального захисту працівників прокуратури, є уникнення втручання інших органів влади в діяльність прокуратури з метою додержання принципу поділу влади та закріплення виключно на рівні закону питань пенсійного забезпечення працівників прокуратури“ (абзаци п'ятий, шостий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини).

Отже, згідно з приписами статей 6, 46, 75, 85, пункту 6 частини першої статті 92 Конституції України, юридичними позиціями Конституційного Суду України Верховна Рада України має повноваження ухвалювати закони, що визначають або змінюють нормативне регулювання відносин із соціального захисту та пенсійного забезпечення. Реалізуючи це конституційне повноваження, Верховна Рада України має дотримуватися конституційних цінностей, принципів та вимог Конституції України.

3.3. Приписи Конституції України та юридичні позиції Конституційного Суду України з огляду на міжнародні акти і практику Європейського суду з прав людини та Комітету дають підстави стверджувати, що позитивні обов'язки держави у ділянці соціального захисту загалом та пенсійного забезпечення зокрема полягають передусім у вноормуванні цих суспільних відносин із дотриманням вимог Основного Закону України.

Верховна Рада України 3 жовтня 2017 року ухвалила Закон № 2148.

В абзацах першому, другому пункту 1 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 2148 визначено, що „цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім:

абзаців першого і другого підпункту 1 та підпункту 2 пункту 1, підпунктів 4 та 5 пункту 2, підпункту 3 пункту 3, абзаців другого і третього, п'ятого і шостого

пункту 5, пунктів 6, 9, 13–15, підпунктів 10 та 22, абзаців двадцять шостого – двадцять восьмого, абзаців тридцять третього – тридцять сьомого, шістдесят шостого – сімдесят другого підпункту 27 пункту 19, пункту 24, підпункту 1 пункту 27, пункту 29 розділу I, пунктів 2–4 розділу II цього Закону, які набирають чинності з дня, наступного за днем його опублікування, і застосовуються з 1 жовтня 2017 року“.

Частиною першою статті 139 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України від 10 лютого 2010 року № 1861–VI зі змінами, внесеними Законом України „Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України“ від 8 жовтня 2010 року № 2600–VI, яка була чинною на момент ухвалення Закону № 2148, встановлено, що «підписані Президентом України закони публікуються в газеті „Голос України“ та у Відомостях Верховної Ради України. Публікація законів у цих друкованих засобах масової інформації вважається офіційною».

Закон № 2148 опубліковано в газеті „Голос України“ від 10 жовтня 2017 року.

Отже, Закон № 2148, яким доповнено Закон № 1058, зокрема, абзацом першим пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“, ухвалено 3 жовтня 2017 року, опубліковано, тобто він став доступним для ознайомлення, 10 жовтня 2017 року, набрав чинності з 11 жовтня 2017 року – із дня, наступного за днем його опублікування.

За оспорюваним приписом Закону № 1058 у редакції Закону № 2148 він є застосовним до врегулювання відповідного сегменту суспільних відносин із 1 жовтня 2017 року, тобто раніше дня опублікування Закону № 2148.

3.4. Конституційний Суд України враховує свою юридичну позицію, викладену в Рішенні від 10 вересня 2025 року № 4-р(П)/2025, за якою „право знати свої права і обов’язки та приступність нормативних приписів, що їх визначають, є серед конституційних гарантій юридичної безпеки особи і

передбачності правозастосування“ (абзац третій підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини).

Послідовно обстоюючи юридичну позицію щодо імперативу дієвості принципу правовладдя, чим, власне, і здійснюється забезпечення його практичної значущості, Конституційний Суд України зазначив: „Однією з вимог принципу верховенства права (правовладдя) є вимога юридичної визначеності (як принцип) <...>. Принцип юридичної визначеності є істотно важливим у питаннях <...> дієвості верховенства права (правовладдя)“ [абзац перший підпункту 2.1.1 підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 18 червня 2020 року № 5-р(П)/2020].

Європейська Комісія „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) у Дослідженні „Осучаснене Мірило правовладдя“, схваленому на її 145-му пленарному засіданні, яке відбулося 12–13 грудня 2025 року (далі – Дослідження „Осучаснене Мірило правовладдя“), наголосила на тому, що юридична визначеність є основоположним принципом права, який гарантує громадянам приступність та стабільність приписів права, що означає, зокрема, те, що закон [або зміни до нього] має бути опублікований у розумний період до набрання ним чинності [CDL-AD(2025)002, II.B.1.47, II.B.1.49].

Ураховуючи наведене, Конституційний Суд України вважає, що учасники суспільних відносин, окрім права знати свої права й обов’язки, яке має бути забезпечене, зокрема, у спосіб, визначений частиною другою статті 57 Основного Закону України, також мають право розраховувати на те, що застосовними до врегулювання суспільних відносин будуть лише ті закони та інші нормативні акти, які ухвалені повноважним органом, що ці акти права є чинними на момент їх застосування та офіційно опубліковані або в інший спосіб оприлюднені до початку застосування.

Задля забезпечення дієвості гарантії незастосування для внормування суспільних відносин законів та інших нормативних актів, що „не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом“, у частині третій статті 57 Конституції України наголошено на нечинності таких актів.

3.5. Однією з основних вимог до законотворчої діяльності Верховної Ради України є відповідність законів, які вона ухвалює, конституційним цінностям та приписам Основного Закону України, у яких ці цінності зафіксовані.

Конституційний Суд України виходить із того, що „згідно з принципом прав людини за приписами статті 3 Конституції України на державу покладено обов’язок забезпечувати захист та здійснення конституційних прав громадянина на соціальний захист“ [абзац другий пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 березня 2023 року № 3-р(П)/2023]; «на виконання вимог Конституції України держава має втілювати у своїй діяльності конституційний принцип її відповідальності перед людиною та посутньо пов’язаний із ним принцип „добропорядного врядування“ (*good governance*), що полягає в обов’язку держави втілити у своїй діяльності фундаментальні засади побудови, організації та реалізації державної влади для утвердження правдивої демократії, додержання людських прав та верховенства права (правовладдя) як загальноєвропейських цінностей» [абзац третій підпункту 4.7 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2022 року № 9-р(П)/2022].

З огляду на приписи Основного Закону України та свої юридичні позиції Конституційний Суд України вважає, що механізм законодавчого регулювання відносин соціального захисту та пенсійного забезпечення відповідатиме конституційним приписам у разі, коли він забезпечуватиме ефективне функціонування системи захисту життя, здоров’я й гідності людини та створить легальне підґрунтя для реалізації людиною, яка потребує соціального захисту, її основоположних прав і свобод.

3.6. Перевіряючи на конституційність оспорюваний припис Закону № 1058 у редакції Закону № 2148, Конституційний Суд України виходить із того, що за Конституцією України закони мають бути „доведені до відома населення у порядку, встановленому законом“ (частина друга статті 57); закон набирає

чинності не раніше дня його опублікування (частина п'ята статті 94); закони та інші нормативні акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи (частина перша статті 58).

Основний Закон України не містить абсолютної заборони щодо зворотної дії в часі законів та інших нормативних актів, оскільки згідно з частиною першою статті 58 Конституції України вони мають зворотну дію в часі у випадках, коли пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

З урахуванням приписів статті 3 Основного Закону України в посутньому зв'язку з іншими його приписами Конституційний Суд України висновує, що закони та інші нормативні акти можуть мати зворотну дію в часі і в інших випадках, визначених законом, коли зворотна дія в часі закону спрямована на утвердження та забезпечення людських прав і свобод.

3.7. Аналізуючи окремий припис абзацу першого пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону № 1058 у редакції Закону № 2148, а саме „з 1 жовтня 2017 року“, Конституційний Суд України констатує, що на його підставі застосування оспорюваного припису Закону № 1058 у редакції Закону № 2148 для врегулювання суспільних відносин пенсійного забезпечення відбулося ретроактивно, тобто раніше дня опублікування Закону № 2148.

Унаслідок зворотної дії в часі оспорюваного припису Закону № 1058 у редакції Закону № 2148 особа була позбавлена права на своєчасне отримання інформації про зміни в законодавчому регулюванні відносин пенсійного забезпечення. Однак у разі змін законодавчого регулювання цих відносин, що може спричинити зменшення розміру пенсійних виплат, які має одержувати особа, застосовним до таких змін є загальне правило, що його містить припис частини першої статті 58 Конституції України, за яким закони та інші нормативні акти не мають зворотної дії в часі.

Застосування оспорюваного припису Закону № 1058 у редакції Закону № 2148 із 1 жовтня 2017 року, незважаючи на те, що Закон № 2148 ухвалено 3 жовтня 2017 року й опубліковано 10 жовтня 2017 року, є істотним та

безсумнівним порушенням конституційних принципів добropорядного врядування та правовладдя і низки конституційних гарантій реалізації прав, визначених у частині першій статті 57, частині першій статті 58 та частині п'ятій статті 94 Основного Закону України.

Ураховуючи наведене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що окремий припис абзацу першого пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону № 1058 у редакції Закону № 2148, а саме „з 1 жовтня 2017 року“, суперечить частині другій статті 3, частині першій статті 8, частині першій статті 46, статті 57, частині першій статті 58, частині п'ятій статті 94 Конституції України, тому оспорюваний припис Закону № 1058 у редакції Закону № 2148 не може бути застосований для регулювання суспільних відносин раніше дня, наступного за днем опублікування Закону № 2148.

4. Суб'єкт права на конституційну скаргу протягом певного періоду отримував пенсію за вислугу років, обчислену відповідно до статті 50¹ Закону № 1789, тобто як колишній прокурор.

Однак наявність у Приходька В.В. статусу прокурора та отримання ним пенсії за вислугу років в органах прокуратури, на думку Конституційного Суду України, не є обставиною, яка має істотне значення для розв'язання питання, порушеного в цій справі. Тому приписи статті 131¹ Основного Закону України не є застосовними в цьому конституційному провадженні.

Конституційний Суд України вважає, що задля здійснення у цій справі конституційного контролю також не є застосовними приписи статті 22, частин першої, другої статті 24 Конституції України, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу.

5. Установивши неконституційність окремого припису абзацу першого пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону № 1058 у редакції Закону № 2148, Конституційний Суд України враховує, що згідно з Конституцією України лише законами України визначаються основи

соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення (пункт 6 частини першої статті 92); організація і діяльність прокуратури (пункт 14 частини першої статті 92, частина друга статті 131¹).

Тільки Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні (стаття 75 Конституції України) має конституційне повноваження ухвалювати закони, що визначають або змінюють регулювання відносин із соціального захисту та пенсійного забезпечення, зокрема осіб, які обіймали або обіймають посади прокурорів.

5.1. Із 30 вересня 2016 року прокуратура інституційно є елементом загальної системи правосуддя, що вимагає від держави забезпечення незалежності прокурора [абзац третій пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 березня 2023 року № 1-р(II)/2023].

З урахуванням потреби в забезпеченні гарантій незалежності прокурора, відповідно до приписів пункту 14 частини першої статті 92 та частини другої статті 131¹ Основного Закону України держава має широкий простір обдумування у питанні встановлення розміру пенсій чи інших соціальних виплат, що їх мають отримувати особи, які обіймали або обіймають посади прокурорів.

Верховна Рада України, регламентуючи відносини з пенсійного забезпечення осіб, які обіймали або обіймають посади прокурорів, має повноваження визначити або змінити складники обчислення розміру пенсії цих осіб. Зокрема, законом може бути визначений або змінений порядок обчислення розміру пенсії особи, яка обіймала посаду прокурора до моменту призначення пенсії та продовжує обіймати цю посаду на час отримання пенсії.

5.2. Принцип відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, що його втілено в статті 3 Конституції України, належить до тих засадничих принципів, на яких засновано державу Україна [підпункт 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2024 року № 2-р(II)/2024].

Конституційний Суд України наголосив на тому, що Верховна Рада України має зважати на те, що в нормативному акті, яким змінено порядок регулювання пенсійних відносин, мають бути встановлені „компенсаційні дії чи відшкодування певним категоріям громадян, які зазнають збитків, обмежень у зв'язку з реалізацією ухваленого нормативного акта“ (абзац другий підпункту 4.6 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 20 січня 2026 року № 1-р/2026).

Унесення змін до законів, що вноормовують відносини із соціального захисту та пенсійного забезпечення, можливе з урахуванням приписів Основного Закону України та юридичних позицій, сформульованих Конституційним Судом України, оскільки, як слушно зазначено в Дослідженні „Осучаснене Мірило правовладдя“, „під час ухвалення законів та внесення змін до законодавства законодавчий орган зобов'язаний ураховувати рішення конституційного суду та має їх дотримувати“ (пункт II.G.4.149).

Ураховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151¹, 151², 152, 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 36, 65, 67, 74, 84, 88, 89, 91, 92, 94 Закону України „Про Конституційний Суд України“

Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), окремий припис абзацу першого пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування“ від 9 липня 2003 року № 1058–IV у редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій“ від 3 жовтня 2017 року № 2148–VIII, а саме „з 1 жовтня 2017 року“.

2. Окремий припис абзацу першого пункту 13¹ розділу XV „Прикінцеві положення“ Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування“ від 9 липня 2003 року № 1058–IV у редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій“ від 3 жовтня 2017 року № 2148–VIII, а саме „з 1 жовтня 2017 року“, визнаний неконституційним, утрачає чинність із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов’язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“.

**ДРУГИЙ СЕНАТ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**